

بررسی نقش جوامع محلی در توسعه پایدار با توجه به قابلیت‌های ژئوپارک قشم

حسین مجتبی زاده خانقاهی

عضو هیات علمی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

پریسا پارسائی رئوف^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی، موسسه آموزش عالی قشم، قشم، ایران

چکیده

گردشگری پایدار ریشه در توسعه پایدار دارد و با توجه به این که توسعه پایدار رشد و پیشرفتی همه‌جانبه در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی محسوب می‌شود و به دلیل نقشی که گردشگری می‌تواند در این زمینه‌ها، به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه ایفا نماید، ضرورت توجه به گردشگری پایدار حائز اهمیت است. ظهور اندیشه توسعه پایدار با تأکید بیشتر بر افزایش نقش جامعه محلی و نگرش پایین به بالا در برنامه‌ریزی و مدیریت، حرکت به سمت توسعه گردشگری پایدار را تسهیل کرد. در این پژوهش به تأثیر توسعه گردشگری در توانمندسازی جوامع محلی که باعث توسعه پایدار می‌گردد اشاره شده است از این جهت ژئوسایت‌های ژئوپارک جزیره قشم را به عنوان نمونه مطالعاتی انتخاب نموده‌ایم. این تحقیق از جمله پژوهش‌های توصیفی تحلیلی می‌باشد که به شیوه پیمایشی با مشاهده و مطالعه میدانی و مصاحبه و استفاده از پرسشنامه و نظر سنجی انجام شده است. روایی پرسشنامه با استفاده از نظر اساتید و پایایی آن با محاسبه آلفای کرونباخ تأیید شد. جهت تعیین حجم نمونه، از جدول کرجسی - مورگان استفاده شد و تعداد نمونه ۸۰ نفر بدست آمد. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از آماره‌های تحلیلی در نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ارتباط معناداری میان توانمندی جوامع محلی و توسعه پایدار وجود دارد. از طریق یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد به توسعه برنامه‌های تبلیغاتی و انگیزشی جهت افزایش حس غرور و حس تعلق به جامعه در بین ساکنان و همچنین به آموزش گردشگری از طریق نشست‌ها و جلسه‌های مختلف با مردم منطقه می‌شود. این مقاله برگرفته از پایان نامه با عنوان بررسی نقش جوامع محلی در توسعه پایدار با توجه به قابلیت‌های ژئوپارک قشم در تابستان ۹۵ می‌باشد.

کلمات کلیدی: توانمندسازی، جامعه محلی، توسعه پایدار، ژئوپارک، گردشگری پایدار

امروزه گردشگری به عنوان صنعتی پویا شناخته شده است، این صنعت، سومین پدیده‌ی اقتصادی پررونق و رو به توسعه پس از صنایع نفت و خودروسازی، توجه بسیاری از کشورها را به خود جلب کرده است. گردشگری صنعتی است که توسعه آن نیازمند آگاهی و شناخت کافی از مسائل و عوامل مؤثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (زنگی آبادی و همکاران، ۱۳۸۹).

در این راستا می‌توان گفت جوامع محلی و بومی نقش بسیار مهمی در توسعه‌ی صنعت گردشگری و به دنبال توسعه صنعت گردشگری، نقش عظیمی در توسعه‌ی پایدار دارند.

نقش مشارکتی جامعه محلی برای تسهیل روند تصمیم‌گیری غیرمتمرکز اساسی بوده و طبق نظر برنامه‌ریزان، موفقیت مشارکت جامعه و سازمان‌های محلی بستگی به درک کارکرد نظام اجتماعی - اقتصادی و قابلیت یکپارچه کردن عناصر انسانی به صورت فردی و جمعی در سطح محلی دارد که این مهم در قالب رهیافت مدیریت مبتنی بر جامعه محلی قابل تبیین است. بر مبنای این رهیافت همه برنامه‌های توسعه‌ای برای مردم و بهره‌مندی مردم انجام می‌گیرد؛ به گونه‌ای که کانون توسعه با مردم و برای مردم است (رشیدپور و فرج‌الله حسینی، ۱۳۸۶). از نقش‌های مختلفی که سازمان‌های بنیادی مبتنی بر جامعه محلی ایفا می‌کند می‌توان به ایجاد فرایند تصمیم‌گیری، فراهم آوردن اعضا، بهبود وضعیت اقتصادی، تشویق توانمندی‌های جامعه و خدمت‌رسانی دارند و به عنوان کانالی برای سازماندهی جامعه محلی دارای یک نقش ضروری می‌باشند. با توجه به دیدگاه بزرگانی همچون موسلی، قلمرو محلی معمولاً بهترین محدوده‌ای است که امکان دسترسی به پایداری در آن وجود دارد. بر مبنای روابط واقعی داخل گروه‌های مردمی و دانش آنها برای تصمیم‌سازی، جوامع محلی ممکن است اغلب اوقات اما نه همیشه مناسب‌ترین واحد برای مدیریت فرآیند توسعه پایدار روستایی باشند (دوینس، ۲۰۰۸).

جوامع محلی به دلایل زیر باید در برنامه ریزی توسعه گردشگری مشارکت داشته باشند:

۱- دانش تاریخی از این که منطقه چگونه با تغییرات سازگار می‌شود ۲- نزدیک‌ترین افرادی هستند که از گردشگری تأثیر می‌پذیرند. ۳- از اجرای اصلی لاینفک محصول گردشگری می‌باشند. مشارکت جوامع محلی منافع ویژه‌ای برای جامعه به دنبال دارد و گامی مؤثر در راستای تحقق گردشگری پایدار به حساب می‌آید. این منافع عبارتند از: ۱- این مالکیت منجر به مقام و جایگاه یافتن مردم محلی و افزایش حضور آنها در شبکه‌های سازمانی می‌گردد. ۲- جامعه محلی را توانا می‌سازد که کنترل و مدیریت گردشگری محلی را از طریق شبکه‌های اجتماعی و یا ساختارهای متخصص به عنوان تصمیم‌گیران در دست گیرند. ۳- رضایت روان‌شناختی از مالکیت کسب و کار خود منجر به افزایش تلاش و قدرت فرد برای بهتر کار کردن و مدیریتی مسئولانه می‌گردد. ۴- مالکیت خانوادگی منجر به استخدام افراد ناتوان، پیر یا نوجوان، زنان، اعضای خانواده و به طور کلی افرادی که بیکار باشند می‌گردد (شارپلی و تلفر، ۲۰۰۲).

یکی از جوامع محلی که در توسعه‌ی پایدار می‌تواند نقش داشته باشد جوامع محلی در جوار ژئوپارک می‌باشد. با توجه به تعریف سازمان جهانی جهانگردی، توسعه‌ی پایدار گردشگری نیازمند تلفیق و هماهنگی اهداف اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی است. این امر متضمن تأمین منافع دراز مدت جامعه میزبان، گردشگران میهمان

و حفاظت از منابع طبیعی و میراث فرهنگی است. از این نظر، برنامه ریزی و مدیریت گردشگری در واقع فعالیتی فرابخشی است که به رویکردی جامع و هماهنگی بخشی‌های مختلف مرتبط نیاز دارد به نظر می‌رسد که گردشگری پایدار در مناطق توریستی نتیجه‌ی رابطه‌ی سه گانه میان گردشگری، مردم و محل سکونت آنها، مسافرت‌ها و صنعت گردشگری می‌باشد (لین به نقل از هادی پور و همکاران، ۱۳۹۳). یکی از مناطق کشور که نقش مهمی در توسعه‌ی صنعت گردشگری دارد، ژئوپارک قشم می‌باشد (گرمساری، ۱۳۸۴).

بررسی‌ها نشان می‌دهد امروزه اجرای طرح‌های تفریحی از جمله تفرجگاه‌های گذراندن اوقات فراغت و ژئوپارک‌ها در تمام نقاطی که تمدن شهری و صنعتی را پذیرا شده‌اند، از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشند. بنابراین این پژوهش می‌تواند کمک‌های زیادی در زمینه‌ی گردشگری و توسعه‌ی پایدار این خطه به گردشگران و مسئولین و جوامع محلی آن بکند در نتیجه از اهمیت و ضرورت زیادی برخوردار است، از طرفی دیگر، با توجه به اینکه پژوهش‌های اندکی در این زمینه انجام شده است، بنابراین لازم و ضروری می‌باشد که در این پژوهش به بحث در این زمینه پردازیم.

در این میان می‌توان از ژئوپارک قشم نام برد که نقش بزرگی در توسعه‌ی پایدار می‌تواند داشته باشد. ژئوپارک قشم اولین و تنها ژئوپارک خاورمیانه است که در سال ۲۰۰۶ به ثبت شبکه جهانی ژئوپارک‌ها رسید. که به واسطه‌ی واقع شدن در منطقه‌ی استراتژیک خلیج فارس از اهمیت بالاتری برخوردار است (منتظری و لطفی، ۱۳۹۱).

تعیین اهداف تعیین از آن جهت با اهمیت است که نتایج مورد انتظار را از توسعه گردشگری که باعث توانمندسازی جوامع محلی و در نهایت به توسعه پایدار می‌گردد را بیان می‌کند. فعالیت گردشگری بر توسعه اثر دارد: همانند هر فعالیت صادراتی، منبع درآمد و اشتغال ایجاد می‌کند. از چشم اندازهای طبیعی بدون آنکه ماهیت آن را تغییر دهد و یا مواد اولیه آنها دستخوش تغییرات کند و یا آنها را به مناطق دیگر حمل کند بهره برداری نماید. تقاضا را برای صنایع و هنرهای سنتی و فعالیتهایی که نیاز به نیروی کار بیشتر دارند ارتقاء دهد.

ضرورت توجه به توسعه گردشگری در توانمندسازی جوامع محلی به لحاظ ایجاد اشتغال، درآمدزایی، احساس غرور، بهبود زیرساخت‌های اقتصادی، ارتقاء کیفیت زندگی مردم و پایداری موضوعات حائز اهمیت می‌باشد. سوالهای این تحقیق چنین مطرح می‌شود: آیا توسعه گردشگری باعث توانمندسازی جوامع محلی می‌گردد؟ آیا توانمندسازی جوامع محلی باعث توسعه پایدار می‌گردد؟

۲-۲ مبانی نظری

۲-۲-۱ توسعه پایدار

در فرهنگ‌های لغت فارسی، از پایداری در لغت، به معنای بادوام و ماندنی یاد شده است (عمید، ۱۳۸۹). در لاتین نیز ریشه لغوی و عبارات مرتبط با واژه پایداری، «Sustainable» است که «Sustain» به معنی حمایت، زنده نگه داشتن، ادامه دادن مستمر و «Sustenance» به معنی فرآیند پایداری زندگی است و در کل «Sustainable» به معنی پایداری، صفتی است که چیزی را توصیف می‌کند و باعث آرامش و تغذیه و تأمین زندگی شده و در نتیجه به تداوم

زندگی و طولانی کردن آن منجر می‌گردد. از این تعاریف به نظر می‌رسد که هدف توسعه پایدار، حفظ جوامع انسانی از طریق نوعی توسعه است که سیستم‌های پایه‌ای پشتیبان زندگی محیط زیستی را از بین نبرد. توسعه‌ای پایدار می‌باشد که نیازهای حال را برآورده کند بدون اینکه نسل‌های آینده را از تأمین نیازهایشان بازدارد. از آنجایی که جامعه محلی اولین بخشی است که از گردشگری تأثیر می‌پذیرد و از اجزای اصلی و لاینفک محصول گردشگری می‌باشد، لذا با حرکت به سمت پایداری، مشارکت جامعه محلی و ساخت ظرفیت‌های آن، محور اکثر برنامه‌های گردشگری قرار می‌گیرد، همچنین توسعه پایدار، فرآیندی است که طی آن مردم یک کشور نیازهای خود را برآورده می‌کنند و سطح زندگی خود را ارتقا می‌بخشند، بدون آن که از منابعی که به نسل‌های آینده تعلق دارد، مصرف کنند (ضرغام بروجنی و همکارانش، ۱۳۹۰)

۲-۲-۲ محورها اصلی توسعه پایدار

با توجه به تعاریف بیان شده می‌توان نتیجه گرفت که توسعه پایدار بر روی محور دوگانه «مردم و اکوسیستم» تأکید دارد و بنابراین باید به دو موضوع اساسی توجه کند (زاهدی و نجفی، ۱۳۸۵)؛

۲-۲-۲-۱ بهبود بخشیدن کیفیت زندگی انسان (دیدگاه انسان‌گرا)

۲-۲-۲-۲ حفظ کردن قابلیت زیست و تنوع کره زمین (دیدگاه طبیعت‌گرا)

۲-۲-۳ اصول توسعه پایدار

چهار اصل کلی برای توسعه پایدار مطرح می‌باشد (Holden, ۲۰۰۸):

۱- آینده‌نگری (Futurity)

۲- محیط زیست (Environment)

۳- عادلانه بودن (Equity)

۴- مشارکت (Participation)

۲-۲-۴ ابعاد توسعه پایدار

سه بعد اصلی در توسعه پایدار عبارتند از:

۱- اقتصادی ۲- اجتماعی ۳- محیطی (بوم‌شناختی).

۲-۲-۵ اهداف توسعه پایدار

۲-۲-۵-۱ اهداف محیطی - ۲-۲-۵-۲ اهداف اقتصادی - ۲-۲-۵-۳ اهداف اجتماعی

۲-۲-۷ گردشگری پایدار

گردشگری پایدار، رویکردی کل‌نگر و یکپارچه را دنبال می‌کند و نیازهای کنونی گردشگران و همچنین نسل‌های آتی را پاسخ می‌دهد و بین ابعاد محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی تعادل برقرار می‌سازد؛ به دنبال سنجش ظرفیت تحمل اکولوژیکی، امکان سنجی اقتصادی و مقبولیت اجتماعی-فرهنگی است (زاهدی، ۱۳۸۲).

۲-۲-۸ توسعه پایدار گردشگری و جایگاه مردم در آن

با توجه به تعریفی که توسط سازمان جهانی جهانگردی ارائه شده است، پیش نیاز توسعه‌ی پایدار گردشگری، تلفیق و هماهنگی اهداف اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی است. این امر متضمن تأمین منافع دراز مدت جامعه میزبان، گردشگران میهمان و حفاظت از منابع طبیعی و میراث فرهنگی است. از این نظر، برنامه ریزی و مدیریت گردشگری در واقع فعالیتی فرابخشی است که به رویکردی جامع و هماهنگی بخش‌های مختلف مرتبط نیاز دارد. در واقع، گردشگری پایدار به سمت کاهش خطرات فرهنگی، رضایت گردشگران و افزایش رشد اقتصادی برای مدت زمان طولانی و حفظ تعادل بین ظرفیت رشد گردشگری و ضرورت‌های زیست محیطی در منطقه گرایش دارد (Woodhouse, ۲۰۰۹).

گردشگری پایدار در بکارگیری ظرفیت‌های مناطق طبیعی برای احیاء و بهره‌وری منابع در آینده، کمک به شناخت آداب و رسوم و شیوه‌های زندگی مردم محلی برای کسب تجربه گردشگری، پذیرفتن سهم عادلانه مردم محلی از سودهای گردشگری و بالا بردن اشتیاق و انگیزه مردم محلی کاربرد دارد. این امور می‌تواند به درک و آگاهی از نقش گردشگری در رشد و توسعه بستر محیط و اقتصاد کمک کند و ضمن ایجاد عدالت توزیعی و عدالت جغرافیایی، کیفیت زندگی جوامع میزبان را بهبود بخشد (شهابیان، ۱۳۹۰).

۲-۲-۹ انواع مشارکت جوامع محلی در توسعه پایدار

بر اساس بررسی‌ها و مطالعه موجود در رابطه با موضوع مشارکت جوامع محلی در توسعه پایدار می‌توانیم به سه نوع مشارکت اشاره کنیم (Dwyer, et al. ۲۰۰۹):

۱- مشارکت مارپیچی

۲- مشارکت در فرآیندهای تصمیم‌گیری

۳- سهم شدن در منافع توسعه یا سود جستن از فرصت‌های توسعه

۲-۲-۹-۱ مشارکت مارپیچی

این فرضیه حاکی از آن است که مردم برای مشارکت در فعالیت‌هایی که در منافع آن سهم‌اند، از آمادگی و توانایی بیشتری برخوردارند و علاقه و ظرفیت آنها با مشارکت در تصمیم‌گیری افزایش می‌یابد (Dwyer, et al. ۲۰۰۹).

۲-۲-۹-۲ مشارکت با سهم شدن در تصمیم‌گیری و فرآیندهای برنامه‌ریزی

در زمینه گردشگری، مشارکت با سهم شدن در تصمیم‌گیری عبارت است از روشی برای ارتقای پایداری، تعادل توسعه اقتصادی و اجتماعی، برنامه ریزی همه جانبه مقاصد گردشگری، اطمینان از داشتن درکی از مکان، داشتن ارزیابی سریع مؤثر از موقعیت‌های پیچیده، توسعه ارزش‌های عمومی و افزایش شناخت از ذینفعان (Dwyer, et al. ۲۰۰۹).

۲-۲-۹-۳ مشارکت با سهم شدن در منافع

در گردشگری، مشارکت با سهم شدن در منافع به پایداری فرهنگ محلی، دارایی‌های عمومی و مهارت‌های صنعتی کمک می‌کند.

۲-۲-۱۰ معرفی ژئوپارک به عنوان یک جاذبه گردشگری و نقش آن در توسعه پایدار

در بهره برداری از منابع خدادادی کشور و استفاده از درآمد حاصل از آن در راه رفاه و پیشرفت مردم باید از فرصت‌ها استفاده بهینه نمود. در جهت توسعه پایدار و اقتصاد پویای کشور راه‌هایی مناسب‌تر است که نیاز به هزینه کردن از سرمایه‌های متعلق به نسل‌های آینده نداشته باشد. یکی از مناسب‌ترین راه‌ها، توسعه گردشگری به طور عام و اکوتوریسم و ژئوتوریسم به طور خاص می‌باشد که در نتیجه درآمد سرشاری نصیب کشور خواهد نمود (خوش رفتار، ۱۳۸۶).

ژئوسایت های ژئوپارک قشم

۲-۲-۱-۲ دره ستاره افتاده (دره‌ای که محل گذر ارواح است)

این دره در نزدیکی روستای برکه خلف (همان روستایی که به پاکی شهره است) واقع شده است. باورهای مبنی بر وجود اجنه و ارواح در این دره و در هنگام تاریکی هوا وجود دارد که دلیل اصلی آن نامتعارف بودن چشم انداز این دره به ویژه در شب و همچنین صدای وزش باد در میان دره است.

۲-۲-۲-۲ تنگه چاه کوه

در فاصله ۸۵ کیلومتری شهر قشم و در جنوب غربی روستای چاهوی شرقی قرار دارد. که چشم هر بیننده‌ای را خیره می‌کند (منتظری و لطفی، ۱۳۹۲).

۱۲-۳-۲-۲ دره تندیس

این دره در فاصله ۷۵ کیلومتری و در جنوب غربی روستای طبل قرار دارد (منتظری و لطفی، ۱۳۹۲).

۲-۴-۲-۲ کورکورا کوه

کورکورا کوه در مجاورت روستای گیاهدان قرار دارد (منتظری و لطفی، ۱۳۹۲).

۲-۵-۲-۲ گنبد نمکی

سایت نمکدان یکی دیگر از جاذبه‌های علمی گردشگری ژئوپارک قشم می‌باشد که در فاصله ۱۰۰ کیلومتری شهر قشم قرار دارد (منتظری و لطفی، ۱۳۹۲).

۲-۶-۲-۲ تنگه عالی

تنگه عالی در بخش غربی جزیره در جنوب روستای چاهوی شرقی واقع شده است.

۲-۷-۲-۲ دره شور

این ژئوسایت در بخش جنوبی جزیره در نزدیکی گنبد نمکی واقع شده است.

۲-۸-۲-۲ بام قشم

در بررسی‌های باستان‌شناسی اخیر از منطقه بام قشم تعدادی دست ابزارهای سنگی مربوط به انسانهای اولیه یافت شد. این فلات را بام قشم نامیده‌اند چرا که گسترده‌ترین بخش بلند جزیره است و چشم انداز بی نظیری را می‌توان از فراز آن مشاهده نمود

۳-۲ پژوهش‌های پیشین

بول (۲۰۱۵)، در پژوهش خود فناوری اطلاعات و ارتباطات پیشرفته را به عنوان یک قابلیت در توسعه پایدار هند قلمداد نموده است. رشد فناوری اطلاعات سبب بالا رفتن مصرف انرژی می‌شود، در حالی که فرصت‌های جدید را نیز برای کاهش اثرات زیست محیطی زندگی روزمره‌ی ما تأمین می‌کند.

میلوتینویک و زیکیویک (۲۰۱۴)، در پژوهش خود، برنامه‌ریزی جهت توسعه پایدار در بالکان غربی را با بررسی نموده‌اند. این مقاله استدلال می‌کند که برنامه‌ریزی توسعه‌ی پایدار داخلی، هر چند هنوز هم فاقد رویکرد مناسب و دارای نارسایی در ظرفیت‌های سازمانی و اجرایی می‌باشد، ولی توسط مقامات داخلی در حال پیگیری بوده و در صورت همکاری جوامع مختلف حوزه این دریاچه می‌توان به نتایج مطلوبی دست یافت.

سبل (۲۰۰۸)، در پژوهش خود، موانع حکومتی بر سر راه توسعه پایدار در لهستان را بررسی کرده است رابطه‌ی بین دولت و جوامع محلی تا حد زیادی می‌تواند طرح‌های توسعه پایدار را افزایش دهد.

هادی پور و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهش خود به بررسی مدیریت مشارکتی گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه پایدار پرداخته‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که ارزیابی‌های متعدد از برنامه‌های توسعه و عمران روستایی ایران ناخواسته در راستای توسعه شهری و نادیده گرفتن مشارکت روستاییان در برنامه ریزی توسعه روستایی حرکت کرده‌اند، با وجود این، مردم روستایی این توانایی را دارند که بهتر از دیگران به برنامه ریزی بپردازند.

احدنژاد و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهش خود به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محلی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش بیانگر این بوده است که رابطه مثبت و معنادار میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار محلی است.

ضیایی و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهش خود به ارزیابی ظرفیت جامعه محلی برای توسعه پایدار گردشگری پرداخته‌اند. نتیجه گرفته شده که ظرفیت سازی و ایجاد بستر مناسب جهت نیل به توسعه پایدار گردشگری در بخش پاسارگاد و جوامع محلی پیرامون آن ضروری است.

ضرغام بروجنی و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهش خود، نقش مشارکت جامعه محلی برای دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در کشورهای در حال توسعه را بررسی کرده‌اند. بر اساس نتایج پژوهش، با توجه به ویژگی‌های گردشگری جامعه محور در توانمندسازی جامعه محلی، این نوع گردشگری می‌تواند به عنوان کاتالیزوری جهت دستیابی به توسعه پایدار گردشگری، به خصوص در کشورهای در حال توسعه، نقش غیر قابل انکاری ایفا نماید.

اکبرپور و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهش خود به بررسی سنجش تأثیرات گسترش گردشگری بر ابعاد توسعه پایدار پرداخته‌اند. یافته‌های حاکی از آن است که علیرغم اثرات عموماً مثبت اقتصادی، در برخی جنبه‌های اجتماعی و اغلب جنبه‌های زیست محیطی پیامدهای منفی بوده که به اشکال گوناگون به ناپایداری شهری منطقه کمک می‌کند.

۲-۳ روش‌شناسی

از جهت انجام مراحل تحقیق می‌توان گفت که ابتدا با مطالعه کتابخانه‌ای اطلاعات لازم از منابع مرتبط جمع‌آوری گردید که شامل جمع‌آوری منابع و مروری بر ادبیات مرتبط با موضوع توسعه پایدار، مشارکت و توانمندسازی

جامعه میزبان، پیشینه تحقیق و تعیین چارچوب نظری تحقیق بود. در ادامه، به روش پیمایشی با استفاده از پرسش نامه داده‌های مورد نظر را به دست آوردیم. ابزار اندازه‌گیری پرسش نامه محقق ساخته می‌باشد. پس از بدست آوردن داده‌های مورد نیاز با استفاده از روش‌های آماری داده‌ها را تجزیه و تحلیل کردیم و در نهایت به نتیجه‌گیری، ارائه پیشنهادات، تدوین گزارش نهایی پایان نامه پرداختیم و جامعه آماری پژوهش کارشناسان اقتصادی و گردشگری شهرستان قشم و نخبگان جوامع محلی بودند که تعداد آنها به ۱۰۰ نفر می‌رسید. روش نمونه‌گیری در این پژوهش، نمونه‌گیری در دسترس بود. جهت تعیین حجم نمونه، از جدول کرجسی - مورگان استفاده شد و تعداد نمونه ۸۰ نفر بدست آمد.

۳-۵ قلمرو تحقیق

بررسی نقش جوامع محلی در توسعه پایدار با توجه به قابلیت ژئوپارک قشم از دی ماه ۹۴ تا خرداد ۹۵ در جزیره قشم، که شکلی همچون یک دلفین دارد، واقع در تنگه هرمز به موازات سواحل سرزمین اصلی، با گسترده‌ای نزدیک به ۱۵۰۰ کیلومتر مربع - ۱۴۰ کیلومتر درازا و عرض متوسط ۱۱ کیلومتر نه تنها بزرگترین جزیره خلیج فارس که مساحتی بیشتر، معادل یا کمتر از ۲۲ کشور مستقل جهان دارد و نیز ۲.۵ برابر کشورهای چون سنگاپور و بحرین است. قلمرو مطالعاتی از لحاظ مکانی ژئوسایت های ژئوپارک قشم و جوامع محلی در جوار ژئوسایتهای می‌باشد.

ژئوپارک دارای هشت سایت اصلی می‌باشد که هر یک سیمای خاص و منحصر بفرد و چشم انداز ویژه‌ای را دارا می‌باشد که عبارتند از تنگه چاهکوه، دره ستاره افتاده، تنگه عالی، دره تندیس‌ها، دره شور، نمکدان، دولاب و کوکوراکوه. بازدید از این سایتهای تجربه بسیار ویژه و بی نظیری را به گردشگران می‌دهد تا از این طبیعت بکر و دست نخورده لذت ببرند و با ارزشهای آن آشنا شوند. جوامع محلی نزدیک به ژئوسایت ها در جزیره قشم: چاهوی شرقی، برکه خلف، سلخ، گیاهدان، دولاب، کانی

جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته صورت گرفت. این پرسشنامه شامل سه بخش است. در بخش اول اطلاعات دموگرافیک مورد سؤال قرار می‌گیرد. در بخش دوم، ۱۰ سؤال مربوط به فرضیه اول پژوهش (توسعه گردشگری و توانمند سازی) وجود دارد و بخش سوم مربوط به فرضیه دوم پژوهش (توانمند سازی جوامع محلی، رفاه اقتصادی و توسعه پایدار) شامل ۱۰ سؤال می‌باشد. روایی پرسشنامه با استفاده از نظر اساتید مورد تأیید قرار گرفت و پایایی آن با محاسبه آلفای کرونباخ تأیید شد. آلفای کرونباخ این پرسشنامه معادل ۰/۷۸ به دست آمد که مورد قبول می‌باشد. پاسخ‌گویی به سؤالات این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت (کاملاً مخالفم، ۱؛ مخالفم، ۲؛ نظری ندارم، ۳؛ موافقم، ۴؛ کاملاً موافقم، ۵) انجام گرفت و تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه با به کارگیری نرم افزارهای SPSS انجام شد

آمار استنباطی

۴-۵- بررسی توزیع داده‌ها

فرض H_0 : تفاوت معناداری بین توزیع متغیرها با توزیع نرمال وجود ندارد (توزیع متغیرها نرمال است)

فرض H_1 : تفاوت معناداری بین توزیع متغیرها با توزیع نرمال وجود دارد (توزیع متغیرها نرمال نیست)

به جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده می‌شود.

آزمون تست نرمال بودن توزیع متغیرها

نتیجه	سطح احتمال خطا	Sig	مقدار کولموگروف	
نرمال	۰/۰۵	۰/۱۶۰	۱/۱۲۴	توسعه گردشگری و توانمند سازی
نرمال	۰/۰۵	۰/۰۶۷	۱/۳۰۳	توانمند سازی جوامع محلی، رفاه اقتصادی و توسعه پایدار

منبع: یافته‌های تحقیق

در جدول فوق با توجه به مقدار آماره اسمیرنوف کلموگروف حاصل شده همچنین مقدار سطح معنی داری می‌توان استنباط نمود که تفاوت معناداری بین توزیع مورد انتظار (توزیع نرمال) با توزیع مشاهده شده برای تمام متغیرها وجود ندارد، بنابراین توزیع این متغیرها نرمال است. بنابراین باید متناسب با نوع توزیع متغیرها از آماره‌های پارامتریک برای آزمون فرضیه‌ها استفاده نمود.

۴-۶- آزمون فرضیه‌ها

۱. فرضیه اول: «به نظر می‌رسد توسعه گردشگری در توانمندی سازی جوامع محلی نقش دارد».

H₀: توسعه گردشگری در توانمندی سازی جوامع محلی نقش ندارد.

H₁: توسعه گردشگری در توانمندی سازی جوامع محلی نقش دارد.

در این فرضیه به جهت بررسی میانگین نظرات پاسخگویان نسبت به نقش توسعه گردشگری در توانمندی سازی جوامع محلی، در مقایسه با سطح متوسط میانگین توزیع آماری (عدد ۳ بدلیل اینکه نحوه کدگذاری متغیرها بصورت: ۱. کاملاً مخالفم، ۲. مخالفم، ۳. تاحدودی، ۴. موافقم و ۵. کاملاً موافقم بوده است) از آماره t تک نمونه‌ای (یعنی: مقایسه با عدد ثابت یا نسبت فرضی سطح متوسط) استفاده می‌شود و سپس به تفسیر رابطه پرداخته می‌شود. بدیهی است مقدار میانگین بیشتر از ۳ (در جدول آماره‌های توصیفی زیر) و همچنین مقدار مثبت آماره t و sig کمتر از ۰/۰۵ (در جدول آزمون فرض t) منجر به تأیید فرضیه می‌شود.

جدول آماره توصیفی

میانگین	انحراف معیار
۴/۲۹	۰/۳۳۵

فرضیه H₁

منبع: یافته‌های تحقیق

در جدول فوق مقدار میانگین و انحراف معیار نظرات پاسخگویان در مورد نقش توسعه گردشگری در توانمندی سازی جوامع محلی برآورد شده است. بر این اساس مقدار میانگین ۴/۲۹ است.

جدول آزمون فرض t تک نمونه‌ای

متغیر	آماره t	درجه آزادی	sig	اختلاف میانگین
نقش توسعه گردشگری در توانمندی سازی جوامع محلی	۳۴/۵۹۰	۷۹	۰/۰۰۰	۱/۲۹۸

منبع: یافته‌های تحقیق

مقدار آماره t: این مقدار همان مقدار محاسبه شده آزمون آماری است که از طریق میانگین نظرات کارشناسان و مقایسه با سطح متوسط توزیع بدست آمده است.

فرمول این آزمون عبارتست از: مقدار sig: این مقدار سطح معنی داری است که توسط نرم افزار محاسبه می‌شود. بطور کلی برای تأیید یک فرضیه باید مقدار خطای مشاهده کمتر از ۰/۰۵ باشد تا بتوان آنرا از لحاظ آماری معنادار تلقی نمود.

چنانچه ملاحظه می‌شود مقدار آماره t در سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۱ ($\alpha < 0.01$) معنادار است. به عبارت دیگر فرض صفر رد می‌شود و فرض محقق مبنی بر اینکه توسعه گردشگری در توانمندی سازی جوامع محلی نقش دارد، پذیرفته می‌شود.

۲. فرضیه دوم: به نظر می‌رسد توانمندی جوامع محلی باعث توسعه پایدار می‌گردد.

H0: توانمندی جوامع محلی باعث توسعه پایدار نمی‌گردد.

H1: توانمندی جوامع محلی باعث توسعه پایدار می‌گردد.

در این فرضیه به جهت بررسی میانگین نظرات پاسخگویان نسبت به نقش توانمندی جوامع محلی در توسعه پایدار، در مقایسه با سطح متوسط میانگین توزیع آماری (عدد ۳ بدلیل اینکه نحوه کدگذاری متغیرها بصورت: ۱. کاملاً مخالفم، ۲. مخالفم، ۳. نظری ندارم، ۴. موافقم و ۵. کاملاً موافقم بوده است) از آماره t تک نمونه‌ای (یعنی: مقایسه با عدد ثابت یا نسبت فرضی سطح متوسط) استفاده می‌شود و سپس به تفسیر رابطه پرداخته می‌شود. بدیهی است مقدار میانگین بیشتر از ۳ (در جدول آماره‌های توصیفی زیر) و همچنین مقدار مثبت آماره t و sig کمتر از ۰/۰۵ (در جدول آزمون فرض t) منجر به تأیید فرضیه می‌شود.

جدول آماره توصیفی

میانگین	انحراف معیار
۴/۲۰۸	۰/۳۳۲

منبع: یافته‌های تحقیق

در جدول فوق مقدار میانگین و انحراف معیار نظرات پاسخگویان در مورد نقش توانمندی جوامع محلی در توسعه پایدار برآورد شده است. بر این اساس مقدار میانگین ۴/۲ است.

جدول آزمون فرض t تک نمونه‌ای

مقایسه با عدد ثابت ۳ یعنی سطح متوسط				
متغیر	آماره t	درجه آزادی	sig	اختلاف میانگین
نقش توانمندی جوامع محلی در توسعه پایدار	۳۲/۵۳۴	۷۹	۰/۰۰۰	۱/۲۰۸

منبع: یافته‌های تحقیق

در جدول فوق نظرات پاسخگویان در مورد نقش توانمندی جوامع محلی در توسعه پایدار و با سطح متوسط مقایسه شده است. به عبارت دیگر چنانچه میانگین نظرات پاسخگویان در مورد این فرض از حد متوسط توزیع بیشتر باشد و همچنین اگر مقدار t مثبت و سطح خطای مشاهده شده کمتر از ۰/۰۵ باشد آنگاه فرضیه تأیید می‌شود.

چنانچه ملاحظه می‌شود مقدار آماره t در سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۱ ($\alpha < 0.01$) معنادار است. به عبارت دیگر فرض صفر رد می‌شود و فرض محقق مبنی بر اینکه توانمندی جوامع محلی باعث توسعه پایدار می‌گردد، پذیرفته می‌شود.

۵-۲- نتیجه‌گیری

داده‌های موردنیاز از ۸۰ نفر از کارشناسان اخذ و تحلیل شده‌اند. از این تعداد افراد نمونه ۵۸ نفر مرد و ۲۲ نفر زن بودند. متوسط سطح تحصیلات آن‌ها در حد لیسانس است و متوسط سابقه کار افراد نمونه بین ۶ تا ۱۰ سال است. در تجزیه و تحلیل فرضیات تأیید شد، توسعه گردشگری در توانمندسازی جوامع محلی نقش داشته و در نهایت به توسعه پایدار می‌انجامد. پیشنهادی که می‌توان از طریق یافته‌های این پژوهش ارائه نمود، بازاریابی و برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری پایدار، توجه به آموزش جوامع محلی، توسعه برنامه‌های تبلیغاتی و انگیزشی جهت افزایش حس غرور و حس تعلق به جامعه در بین ساکنان.

منابع

- احدنژاد محسن، یاری قلی وحید، اوجاقلو روح الله (۱۳۹۳). "نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محلی (مورد مطالعه: محله نارمک تهران)". مجله مطالعات جامعه شناختی شهری، سال چهارم، شماره دوازدهم، ص ۲۵-۵۰
- اکبرپور محمد، رحیمی محسن، محمدی فاضل (۱۳۹۰). "سنجش تأثیرات گسترش گردشگری بر ابعاد توسعه پایدار؛ مطالعه موردی: شهرستان هشتگرد". فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال اول، شماره سوم، ص ۹۳-۱۰۴
- تقوایی، مسعود؛ صفراآبادی، اعظم، (۱۳۹۰)، نقش مدیریت شهری در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری، مطالعه‌ی موردی: شهر کرمانشاه، مجله مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال اول، شماره چهار، ص: ۵۲-۳۵.
- رشیدپور لقمان، فرج الله حسینی جمال (۱۳۸۶). "مدیریت مبتنی بر جامعه روستایی در حفاظت از منابع طبیعی". مجله جهاد، ترویج کشاورزی و توسعه روستایی، سال ۲۷، شماره ۲۷۷، صفحات ۲۰۴-۲۱.
- زاهدی، شمس السادات؛ نجفی، غلامعلی (۱۳۸۵)، بسط مفهومی توسعه پایدار، فصلنامه‌ی مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۶، ص: ۶۳-۶۴.
- زنگی آبادی، علی و همکاران، (۱۳۸۹)، تحلیلی بر وضعیت امکانات و تسهیلات گردشگری استان کردستان از دید گردشگران، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره چهارم، ص: ۵۶-۳۹.
- زاهدی شمس السادات، نجفی غلامعلی (۱۳۸۵). "بسط مفهومی توسعه پایدار". فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۴، ص ۶۴-۶۲
- شهبان پویان (۱۳۹۰). "بررسی نقش و اثرات گردشگری در توسعه پایدار". نشریه آرمان شهر، شماره ۷، ص ۴۵-۵۶
- شیرخانی، مهدی (۱۳۹۱)، قشم سرزمینی برای توسعه پایدار، ص: ۴-۱.
- صدر موسوی، میرستار؛ دخیلی کهنسولی، جواد (۱۳۸۸)، ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دیدگاه گردشگران، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۱، ص: ۱۳۳-۱۲۹.
- صدوق، محمد باقر (۱۳۸۰)، توسعه و توسعه پایدار، فصلنامه محیط زیست، شماره ۳۶، ص: ۱۴-۹.
- ضیایی محمود، بیدختی علی اکبر، قربانی فاطمه (۱۳۹۲). "ارزیابی ظرفیت جامعه محلی برای توسعه پایدار گردشگری". فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری، سال هشتم، شماره ۲۴، ص ۵۹-۸۸
- عمید حسن (۱۳۸۹). "فرهنگ فارسی عمید". تهران: مؤسسه انتشارات امیر کبیر، ص ۴۰
- ضیایی، محمود، امین بیدختی، علی اکبر، قربانی، فاطمه (۱۳۹۳)، ارزیابی ظرفیت جامعه محلی برای توسعه پایدار گردشگری، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ۸، شماره ۲۴، ص ۵۹-۵۹
- عمید حسن (۱۳۸۹). "فرهنگ فارسی عمید". تهران: مؤسسه انتشارات امیر کبیر، ص ۴۰

- کروبی مهدی، متانی مهرداد (۱۳۸۸). "توانمندسازی منابع انسانی از طریق آموزش‌های ضمن خدمت". مدیریت و بهره‌وری، دوره ۳، شماره ۹، ص ۷-۳۰
- کشاورزی، عاطفه؛ آزاد بخت، بهرام (۱۳۹۱)، بررسی نقش قابلیت‌های گردشگری در توسعه پایدار (مطالعه موردی: جزیره کیش)، اولین همایش ملی مدیریت گردشگری، طبیعت گردی و جغرافیا، ص: ۱۶-۲.
- . منتظری، مجید؛ لطفی، فرنوش (۱۳۹۰)، بررسی نقش ژئوپارک در توسعه گردشگری جزیره قشم، دومین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، ص: ۱۳-۱.
- هادی پور، مرضیه؛ لاسمی پور، رباب؛ اسماعیلی، آسیه (۱۳۹۳)، مدیریت مشارکتی گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه پایدار، فصلنامه‌ی فضای گردشگری، سال چهارم، شماره ۱۵، ص: ۸۳-۶۳.
- هزار جریبی، جعفر؛ نجفی، ملک محمد (۱۳۹۰)، بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در ایران (با رویکرد جذب گردشگران خارجی، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۳، پیاپی ۴۷، شماره ۳، ص: ۱۴۸-۱۳۳.
- Chilima G, Nkhoma B, Charul G & Mulwafu W. (2002). "Community based management approach in the management of water resource by different organization in the lake Chilwa Basin Malawi". University and government report, University of Malawi.
- Joyce E. (2006). "Geological heritage of Australia: selecting the best for Geosites and World Heritage and telling the story for geotourism and Geoparks". ASEG Extended Abstracts, 18th Geophysical Conference: PP. 1-4.
- Nooteboom S. (2006). "Adaptive networks the governance for sustainable development". Journal of Environmental Studies, 31(37), 14-29.
- Olsson P, Folke C, Galaz V, Hahn T & Schultz L. (2007). "Enhancing the fit through adaptive co-management: Creating and maintaining bridging functions for matching scales in the kristianstads vattenrike biosphere reserve Sweden". Ecology and Society Journal, 12(1), 28.
- Opore S. (2007). "Strengthening community-based organizations for the challenge's of rural development". Community Development Journal, 42 (2), 251- 264. Oxford University Press
- Sharpley, R. And Telfer, David J., (2002), "Tourism & Development, Concepts & Issues". Clevedon: Channel View Publications.
- Sharpley, R. And Telfer, David J., (2008), "Tourism & development in the developing world", published in the Taylor & Francis e-Library,.
- Welch-Devine M. (2008). "From common property to co-management: Implementing Natural 2000 in Soule". Doctoral dissertation, University of Georgia, Athens. pp. 145-254.